

R e c e n z j a

pracy doktorskiej mgr Mai Błaszczyk *Polityka edukacyjna Tajwanu – między tradycją a nowoczesnością*

Tajwan. Azjatycki kraj o bardzo burzliwej historii, położony na wyspie w Cieśninie Tajwańskiej oraz 21 małych przybrzeżnych wyspach, formalnie należący do Chin, ale w rzeczywistości niezależny. Jego historia sięga 206 roku p.n.e. W XVI wieku dotarli tu Portugalczycy, nazywając wyspę Ilha Formosa (Piękna Wyspa) oraz polinezyjsko-malajscy i chińscy imigranci. W 1624 roku dotarli tu Hiszpanie, wyparci wkrótce przez Holendrów. W XVII wieku wyspę przejęły Chiny, potem traciły ją odzyskiwały i znowu traciły na rzecz Japonii. W 1945 roku wyspę przywrócono Chinom, ale już 4 lata później ewakuowały się tu - niekomunistyczne władze chińskie wraz z wojskami Czang Kai-szeka oraz 2 milionami ludności. Do 1971 r. Tajwan występujący pod nazwą Republika Chińska był członkiem Organizacji Narodów Zjednoczonych, wtedy jednak to członkostwo zostało cofnięte. Obecnie zdecydowaną większość mieszkańców stanowią Chińczycy. Ludność mieszka głównie w miastach (80%). Są to wyznawcy różnych religii. Dominującymi są: buddyzm, taoizm i konfucjanizm, w niewielkim odsetku mieszkają tu też chrześcijanie i wyznawcy islamu. Do niedawna odnotowywano tu bardzo wysoki przyrost naturalny, ale obecnie został on zahamowany. Tajwan budzi dziś zainteresowanie głównie ze względu na dokonujące się tam od 1987 roku procesy demokratyzacji, a także, może nawet przede wszystkim z tego powodu, że po 1945 roku stał się jednym z azjatyckich tygrysów, odnotowując bardzo szybki rozwój gospodarczy i znaczny przyrost dochodu narodowego.

Biorąc pod uwagę specyficzny charakter historii oraz tradycji społecznych i kulturowych Tajwanu, a także to że jest to stosunkowo niewielki kraj azjatycki (w 2019 roku 23,4 miliona mieszkańców), zwłaszcza w porównaniu do takich ogromnych państw sąsiednich jak Chiny lub Japonia, można postawić pytanie, czy jest zasadne prowadzenie w Polsce badań porównawczych dotyczących tego kraju, skoro jest tak wiele różnic historycznych, kulturowych, a także geograficznych, klimatycznych i innych między Tajwanem i naszym państwem. Oczywiście każde badanie ma walory poznawcze, ale w pedagogice ważne są także możliwości zastosowań uzyskanych wyników w praktyce oświatowej. Na to pytanie od razu trzeba jednak dać odpowiedź twierdzącą, głównie z dwu

względów. Jednym z nich jest to, że Tajwan po wojnie tak dynamicznie rozwinął swą naukę, technikę i gospodarkę, a rozwój ten nie byłby możliwy bez stworzenia odpowiednich podstaw w tamtejszym systemie oświaty. Dziś uczniowie szkół tajwańskich osiągają znakomite wyniki w badaniach PISA, a to już samo w sobie musi wywoływać zainteresowanie naukowców, przedstawicieli administracji oświatowej oraz dyrektorów szkół i nauczycieli z innych krajów, którzy chcieliby poznać tajemnice tych sukcesów i wyciągnąć z tego odpowiednie wnioski. Drugi powód – może już mniej dostrzegalny – wiąże się z trudnościami budowy prawdziwej demokracji w krajach, które nie miały wcześniejszych doświadczeń funkcjonowania w systemie demokratycznym. W Tajwanie tworzenie demokratycznego ustroju społecznego zaczęło się w 1987 roku, w Polsce dwa lata później. Jak wiemy budowa demokracji, która także wymaga edukowania dzieci, młodzieży i dorosłych, nie przebiega bez trudności i napotyka liczne przeszkody.

Mgr Maja Błaszczyk podjęła zatem ważny temat, zarazem temat niełatwy, gdyż specyfika społeczna, polityczna, gospodarcza i kulturowa Tajwanu bardzo utrudnia osobie znajdującej się poza tym krajem dokładne poznanie istniejącego stanu rzeczy. W dodatku w badaniach komparatystycznych nie do końca można polegać na przekazach oficjalnych podawanych przez władze oświatowe, gdyż są one niejednokrotnie zafałszowane przez treści propagandowe i selekcyjnie dobrane statystyki. Pewną pomocą są jednak badania międzynarodowe, a także publikacje naukowe, w tym takie, które są przygotowane przez autorów zagranicznych.

Rozprawa doktorska mgr Mai Błaszczyk składa się ze wstępu, sześciu dobrze rozwiniętych i ustrukturyzowanych rozdziałów, zakończenia i wniosków, Zawiera też bibliografię, wykaz tabel, schematów (chyba lepiej byłoby użyć określenia rysunków) i wykresów oraz streszczenia w języku angielskim i aneksu. Jest to prawidłowa struktura, a układ rozdziałów jest logiczny i dobrze sprzyja przekazowi treści związanych z podjętym tematem.

Wprowadzenie teoretyczne zawarte jest w tej pracy w jednym tylko, ale bogatym treściowo rozdziale. Autorka rozpoczyna od charakterystyki zmiany społecznej, jednego z najbardziej charakterystycznych zjawisk we współczesnym świecie. Przedstawia proces modernizacji, teorie modernizacji i ich krytykę. Znaczące miejsce zajmuje analiza typów społeczeństw w aspekcie zmiany. Tu jednak – jak sędzę – typy społeczeństw (tradycyjne, przemysłowe, poprzemysłowe i informacyjne) nie zostały wyróżnione na podstawie jednego kryterium, klasyfikacja ma więc charakter eklektyczny. Zdecydowanie lepiej byłoby mówić o społeczeństwie rolniczym, przemysłowym i poprzemysłowym lub też – przy zastosowaniu

innego kryterium – o społeczeństwie tradycyjnym, nowoczesnym i ponowoczesnym. Niewątpliwie jednak treści przedstawione w rozdziale, których zakres może nawet przekracza potrzeby pracy, stanowią bardzo dobrą podstawę teoretyczną do prezentacji przeprowadzonych badań i interpretacji uzyskanych wyników.

Wartościowy jest również rozdział metodologiczny. Ma on podobne mocniejsze i słabsze strony jak rozdział o charakterze teoretycznym, w sumie tworzy jednak dobre podstawy do prowadzenia badań i analizy ich wyników. Do walorów rozdziału należy umiejętne łączenie ogólnych założeń konstruowania badań w pedagogice ze specyficznymi wymaganiami i konwencjami pedagogiki porównawczej. Jest bardzo dobrze osadzony w krajowej i zagranicznej literaturze pedagogicznej. Uwzględnia potrzeby badań prowadzonych na potrzeby teorii i praktyki oświatowej. Autorka trafnie uzasadnia zastosowanie metody monografii pedagogicznej, która najbardziej odpowiada specyfice podjętego przez nią projektu badawczego. Za mankament uznaję zaś pewną „nadmiarowość” tekstu. Jeśli bowiem Doktorantka przywołuje procedurę badawczą George’a Beredaya, aprobowaną przez najbardziej znanych polskich komparatystów, niekoniecznie potrzebne jest tu, moim zdaniem, sięganie do paradygmatu zmiany ewolucyjnej Talcotta Parsonsa. Zwłaszcza w warunkach polskich, nie bardzo sprawdza się założenie tego wybitnego socjologa, że system oświatowy po zaburzeniu jego stanu dąży do nowej równowagi oraz ponownej stabilizacji tego systemu. To, co obserwujemy, jest raczej dalszym inicjowaniem wstrząsów, które możliwość stabilizacji znacznie oddają.

Wiedza o systemie oświatowym i polityce edukacyjnej Tajwanu przedstawiana jest w czterech kolejnych rozdziałach. Są to obszerne, starannie opracowane rozdziały; każdy z nich jest oparty na bogatej i zróżnicowanej pod względem tematycznym literaturze. Wyrazem gruntownych studiów dotyczących oświaty na Tajwanie jest ogrom przypisów, a także gruntowana bibliografia, która w rozprawie zajmuje aż 24 strony. Pierwszy z rozdziałów poświęconych edukacji na Tajwanie ma charakter historyczny. Zawiera przegląd kształtowania się instytucjonalnych podstaw edukacji od pierwszych zapisów historycznych aż do zakończenia II wojny światowej. Historia edukacji tajwańskiej – jak wynika z przedstawionych informacji – ma swoisty charakter ze względu na zmienny charakter wpływów obcych mocarstw. Wprowadzały one rozwiązania organizacyjne, ale także założenia dotyczące treści kształcenia i wychowania oparte na podstawach religijnych i filozoficznych różnych krajów europejskich (głównie holenderskich i hiszpańskich) oraz azjatyckich (chińskich i japońskich).

Rozdziały IV-VI poświęcone są powojennej polityce edukacyjnej Tajwanu. Podobnie jak w poprzednim rozdziale mgr M. Błaszczyk wykazuje tu pełną dojrzałość naukową i wysokie kompetencje w prowadzeniu analiz historyczno-oświatowych oraz korzystania z polskich i zagranicznych publikacji naukowych. Na uwagę zasługują tu próby łączenia wiedzy o zmianach społecznych i politycznych w powojennym rozwoju Tajwanu z charakterystyką przemian kultury i edukacji oraz kształtowaniem tożsamości narodowej. Dobrze wkomponowane w to są informacje o kolejnych zmianach planów i programów nauczania oraz podręcznikach, ich standardach i zmieniających się treściach w wyróżnianych okresach: władzy autorytarnej (1945-1987), okresie przejściowym (1988-2003) oraz – szkoda, że nienazwanym, okresie po 2004 roku. Autorka przedstawia następujące w tych okresach zmiany strukturalne w systemie edukacyjnym Tajwanu, a także zmiany sposobu kształcenia nauczycieli. Wszystko to opisane jest dobrym językiem, komunikatywnie i precyzyjnie. z załączeniem niezbędnego materiału ilustracyjnego i systematyzującego, zawartego w tabelach i wykresach.

Wartościowym i interesującym składnikiem pracy jest też jej końcowy segment zatytułowany: *Zakończenie i wnioski*. Celowo nie użyłem tu słowa: fragment, gdyż w odróżnieniu od takich części w wielu opracowaniach nie jest to napisany lakonicznie tekst podsumowujący. Tekst ten liczy prawie 20 stron i zawiera nowe ujęcia, których przykładem są opracowania własne Autorki przedstawione w tabelach 34. i 35., w których ukazane zostały typowe cechy polityki edukacyjnej na Tajwanie w kolejnych okresach historycznych oraz procesy dezintegrujące i stabilizujące występujące w tych okresach. Jest jednak dyskusyjne, czy procesy tajwanizacji, demokratyzacji i globalizacji można jednoznacznie określić jako czynniki dezintegrujące, a rozwój gospodarczy wprawdzie stabilizuje kondycję całego społeczeństwa, ale niejednokrotnie destabilizuje zarazem sytuację różnych grup społecznych, gdyż w wielu krajach ludzie bogatsi stają się jeszcze bogatszymi, a biedni nie zmieniają swego położenia, a nierzadko relatywnie stają się jeszcze biedniejszymi.

W konkluzji przedstawionej recenzji stwierdzam, że mgr Maja Błaszczyk podjęła temat ważny i interesujący, a sposób przygotowania, przeprowadzenia i prezentacji podjętych badań świadczy o wysokich i wielostronnych kompetencjach naukowych Autorki. Przedstawiona rozprawa doktorska ma wiele wartości, o których pisałem w recenzji. Nieliczne usterki są stosunkowo łatwe do usunięcia przed opublikowaniem rozprawy, na co bez wątpienia zasługuje. W toku ewentualnego doskonalenia pracy przy przygotowaniu jej do druku warto wzmocnić powiązania teorii zaprezentowanych w pierwszym rozdziale pracy z interpretacją wyników analiz porównawczych. Szerzej rozwinąć należałoby rozważania o

przyczynach sukcesów szkół i uczniów tajwańskich w międzynarodowych badaniach porównawczych z uwzględnieniem roli dynamicznego rozwoju gospodarczego oraz podłoża kulturowego, wartości, dążeń i aspiracji mieszkańców Tajwanu. Stwierdzam, że praca mgr Mai Błaszczyk *Polityka edukacyjna Tajwanu – między tradycją a nowoczesnością* spełnia warunki stawiane rozprawom doktorskim w *Ustawie stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki* z dnia 14 marca 2003 r. (Dz. U. Nr 65, poz. 595 z późniejszymi zmianami). Stawiam więc wniosek o dopuszczenie mgr Mai Błaszczyk do dalszych etapów przewodu doktorskiego i publicznej obrony pracy doktorskiej.

Włodzisław Rymanowski